

1995

AZERI DANTZA URTETEAN ZEHAR

Xabier Iriarte Ansorena
(HERNANI 1995)

Azeri dantza izenarekin gure herrian urteetan zehar bai San Joanetan edo lhauterietan ikuskitun mota bat ospatu izan ohi da.

Festa honen ezaugarrietariko bat dantza-joko desberdinak eginez, ikusle zein partehartzaileak dibertzea izan da.

GARAI BATEKO AZERI DANTZA

Garai batean ohitura honek, Euskal Herri guztian hedatuta egon bazitekeen ere, arrakastarik handiena Gipuzkoako Beterrin lortu zuen. Horrela izan dela egiaztatzeko, eta gure herriari

konkretuki dagokionez, jai honi buruz aurkitu dudan lehenengo aipamena 1735. urtekoa da, dena den XVIII. mendean erreferentzi garrantzitsu batzuk idatzirik aurki daitezke.

Hauetako batean Aita Larramendi (1690-1766) andoaindarrak, baina Hernani ondo ezagutzen zuenak, Azeri dantzari buruz 1754an idatzitako liburu batean, honela zioen:

“... Vístense ridículannente y tienen sus sonos particulares. Bailan, ya dándose las rmanos, siguiendo en línea al capitán, ya sueltos unos tras otros, con vueltas, cabriolas, campanelas y otros movimien-

tos. Vuelven a atarse de manos; desátalos el son siguiente, y empiezan las mudanzas, que son varias y bastantes, y todas siguiendo el compás del tamboril...”... Esta danza se usa “... sólo en Beterri” (Tolosa, Hernani, Urnieta...), “... por San Juan” .... “ y sirve de preambulo a los toros que se corren por la mañana...”.

Beste idatzi batean, Guillermo de Humboldt-ek, alemaniar bidaiaria 1801. urtean Gipuzkoa bisitatzen ari zela. Hernaniko azeri dantzaz honela zioen:

“... Todos los danzarines se agachan, cada uno con dos cortos garrotos gruesos en la mano, en una hilera unos detrás de otros y el de detrás le sujeta siempre al de delante por el pie. Uno solo está, en pie y tiene un tizón en la boca. Con él intenta besar a los otros y le deben desviar sin perder el equilibrio en su incomoda postura...”.

Antzeko zerbait J.I. Iztuetak (1767-1845) historiagile eta dantzari ohia 1824. urtean Gipuzkoako dantzei buruzko liburu batean honela azaldu zuen:

BIZARRAK ERRETIA - Lekeitio J.C. Iribarrenek sortutako irudia.

“... Azeri dantza eguiazcoa, eguin oida diaquinde edo funcio aundiac bucatu ondoan, eta iñauterietan... Dantza mota au guciz da chistoso, farragarría eta pozquidatsua. Batean illeti iracequiarequin buruzariac ematen die su, sudur zuloetan lendanaz sartutaco mullo puscaetatic... Besteac beguiac estaliric dauzcatela sartu bear dituzte buruac, soinuaren azquenengo puntuan, ustai chiqui batean, ceña egon oidan chinchillica soca batetic plazaren erdian...”.

Aipatzekoa da halaber, Iztuetak, dantzen melodiak azaltzerakoan, Azeli dantzarena gaur egun Hernanin ezagutzen dugun antzekoa idatzi zuela.

Hernanin, XVIII, mendean zehar Azeri dantzaren presentziaren lekukotasunak artxiboko zenbait aipamlenetan ere aurki daitezke. Hauen arabera, herriko zein inguruko jendeek parte hartzen zuten eta horren truke gosaria pagatzen zitzairen.

Azeri dantza Andoainen. “Dorre Borrokak”.

Bestalde, Lekeitioko herrian 1737 urteko erreferentzia batean “Bizarrak erretia” izenarekin antzeko jokuaren aipamena jaso izan da:

“Comenzaba con diferentes mudanzas de VOLATINES (pelea puestos unos sobre otros encima de brazos y hombros) y se remataba andando todos sobre un pie y agarrando del otro pie al que precedía. El que guiaba traía en la boca un tizoncillo ardiendo e iba quemando a cada uno las barbas”.

Honekin lotuta Hernaniko artxibategian 1735. urtean Azeri dantzaren aipamena azaltzen bada ere hurrengo urtean honen ordeztu “VOLATINES” izeneko dantzarietara aipamena egiten zaie era berdinean.

Datu guzti hauen arabera Hernanin egiten zen Azeri dantzaren egitura antzeko erreferentzia jasota izan da.

GAUR EGUNGO AZERI DANTZA

Azkeneko mende bukaeratik gutxienez, eta gaur arte, bi motatako azeri dantzak ezagutzen ditugu Beterri inguru honetan.

Lehenengoa, Andoain, Aduna eta Oreretan ospatu izan ohi da eta zer ikusi handia dauka garai bateko jokuen konfigurazioarekin.

Garai bateko jokoei dagokienean, batzuk desagertu egin dira, beste batzuk, berriz, mantendu, hala nola, "Volatines" edo "Dorre"-en arteko borrokak. Joko berriak ere sortu dira. Festaren eskema nahiko bedina da eta herriaren arabera ihauteri, San Joan edota herriko festetan ospatzen da.

Iztuetak bere liburua idatzi zuenetik, mende honen hasierate, festa honen bilakaera jarraitzeko erreferentzia gutxi aurkitzen dira. Andoaingo artxibategian 1844-47 urteetan soilik agertzen dira aipamenak.

Gaur egun, Andoainen egiten den Azeri dantza, Adunan 1929. urtean azkeneko aldiz egin zenaren modukoa da. Bertako zaharrek, ordurako, ohitura zahartzat hartzen zuten.

Bigarren Azeri dantza mota Hernanin egiten da. Joku-dantza bakarra da eta Maskuri dantza izenez ere ezaguna da.

Beste herrietan gertatu ez den bezala, Hernanin, 1887. urtea geroztik gutxienez gaur arte, ia urtero ospatu izan da joku dantza bat, non, maskuria elementu garrantzitsua zen eta gizon soka protagonista.

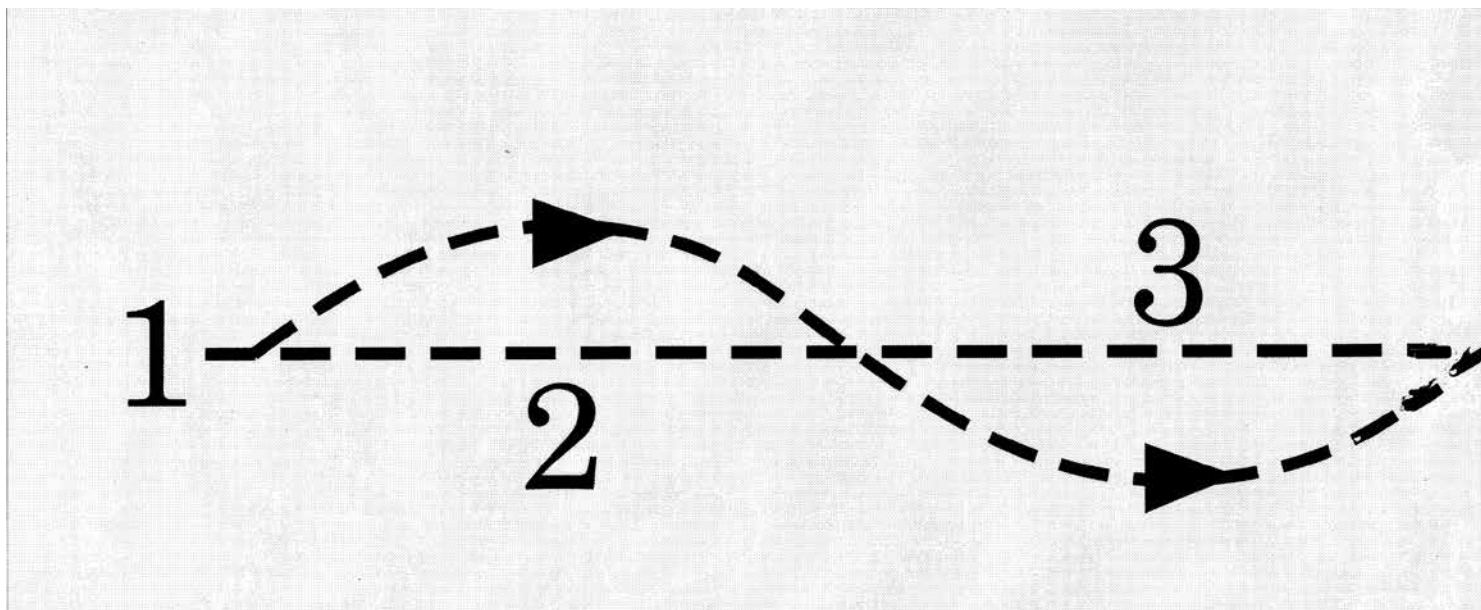
Egun, 15 lagun inguruko taldea 20-25 metroko soka bati helduta doa. Bakoitzak esku batean maskuria daramala, txistularien musikarekin lagunduta, herriko kaleetan zehar jendea harrapatzea dute helburu, segidan maskuriarekin jotzeko. Horretarako, alde zaharran bi sarbideko etxe zein dendak erabiliz, beren buruak izkutatzuz jendea ezustean harrapatu izan ohi dute.

Aita Donostiak (1886- 1956) jasota, mende honen hasieran dantzariak berdin ibiltzen ziren, baina herriko zenbait tokitan gelditu eta ordurarte melodia "lento"z jotzen bazuten ere, une horretan "allegretto"ra aldatuz mutilek makurtu eta sokaren gainean horrelako figura egiten zuten:

Aipatutako ibilera galdu bazen ere, azkeneko urteetan ihauterietan berreskuratu izan da, dena den, aspalditik Azeri dantzan bai hasieran eta bukaeran sokaren atzeko bi muturrak lurrean utzirik lagun guztiak gainetik pasatzen dira. Zati honi, Ansore-

Azeri dantza Hernaniko Ihauterietan. Soka gaineko dantza.

natarrek -herriko txistulari ospetsuek- melodi berria erantsi zioten, egun doinu hau amaitzerakoan denak lurrean maskuria utzita haien gainean salto eginez lehertzen saiatzen dira.

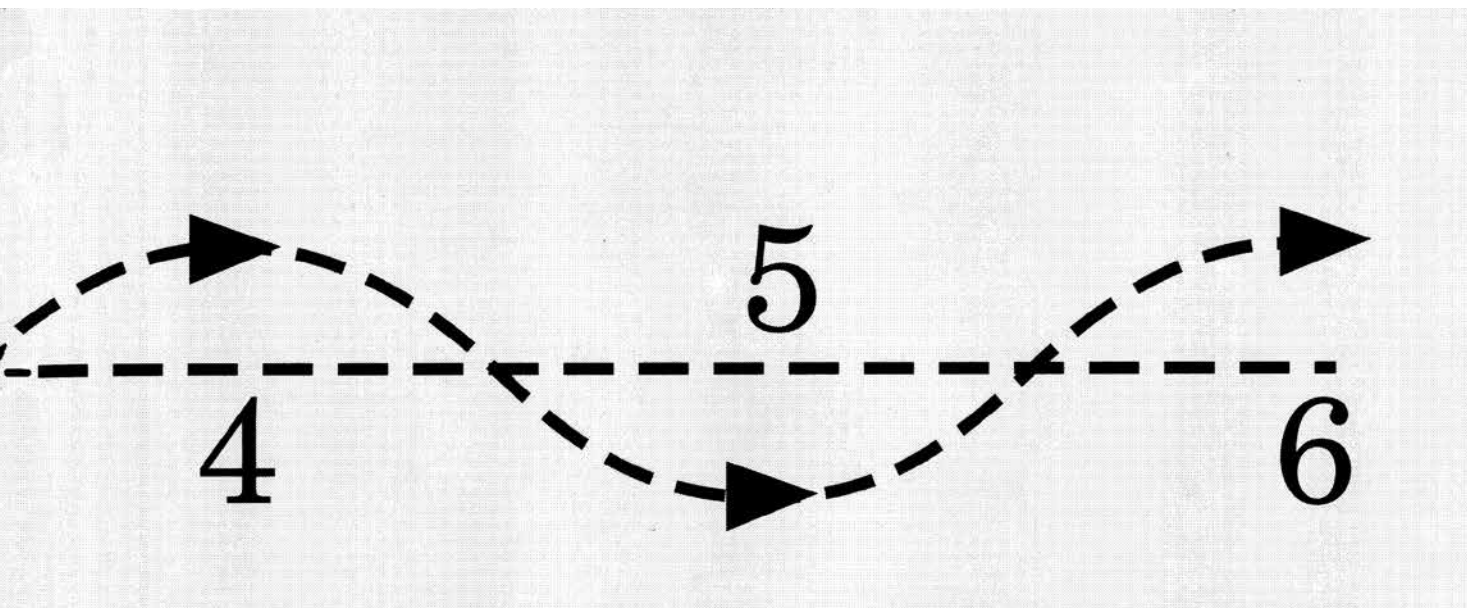
Aipamen zaharretan, dantzariak poltsikoan irina eta bestelako koloragailuak eramaten zituzten, nahasmen unetan nesken aurpegiak zikintzeko.

Ohizkoa zen halaber balkoitik igotzea eta etxe barrura sartzea. Honi buruz Aita Donostiak zera dio: **“Sokari helduta zihoanak ezin zen inolaz askatu, are gutxiago etxe barruan, betirako desondratuta geldituko baitzen”.**

Garai batean umeez honako kanta abesten zuten dantzaren melodia berdinarekin:

Azeri dantza, Hernaniko San Joanetan. Bukaerako dantza.

**AZERI DANTZA
TXIBU TXIBULETE
OPILA JANDA KONKETE
TXIBU TXIBULIBU
TXIBULI LIBULETE...**

Bestelako ohitura bat ere bazen, hau da, zenbait etxe edo dendatetik pasatzerakoan janari batzuk hartzea. Horrela 1917. urteko prentsan jaso:

“La azeri dantza recorrerá las calles, karkabas y cuantas casas tengán abiertas sus puertas. Las amas y menegildas tendrán a buen recaudo los perniles, chorizos, lukainkas, etc..., con lo caras que están las subsistencias, su desaparición por arte Birli-birligue pudiera dar origen a una alteración de orden... doméstico”.

Honelako jarrerak eta izkutuan ibiltzea, jendea harapatzeko, azeriaren ibilerarekin zerikusirik baduen ustea zabaldurik dago.

Azken urteetan gainera, pertsonaia bat buruan azeria daramala taldearekin aritzen da. Honek, sokakoak izkutuan daudenean jendea distraitzen du. Figura berri hau oso ondo onartua izan da.

Joko honek Azeriaren ibilerarekin lotura baduen ustea argitzea zaila gertatzen da. Dena den, izenak eman dio jendeari erlazionatzeko aukera. Nola nahi ere, joko hau beste garaiko Azeri dantzan ez bazen ere, konfigurazio horren babesean sortua izan daiteke eta horregatik izen honekin ezagutu.

Mende honen hasieran, eta orduko ihauteri arrakatsuetan Azeri dantzak protagonismo izugarria hartu zuen.

Gero, 1936ko gerraren ondoren ihauteriak debekatu zirenez, San Joanetan egitea erabaki zen modu berdinean.

Azkeneko hamarkadetan horrela mantendu da eta egun, bai San Joanetan eta baita Ihauterietan ospatzen da.

Hernaniko atzoko eta gaurko azeri dantzaren artean geratu zaigun lotura bakarra, jotzen den doinua da, baina bestelako jokuen arrastorik ezean inguruko herrietan antzeko zerbait jaso denez, hurrengo belaunaldietarako erakustea komeniko litzateke.